

શ્રી દ્વારિકેશો જયતિ

શ્રી બાલકૃષ્ણલાલજી પુષ્ટિમાર્ગીય

પુસ્તકાલય—અને પાઠશાળા

મહેસાણા

તરફથી

શ્રી મહાપ્રભુજી કૃત શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાન્તર સાથે

ગ્રંથરત્નસમુચ્ચયઃ

દ્વિતીયો ભાગઃ

અનુવાદક

હીરાલાલ દ્વર્ગાશંકર પંડ્યા. મહેસાણા, સોનીવાડો.
દીશાવાળગોર.

વ્યવસ્થાપક અને પ્રકાશક

ગોવિંદલાલ વ્રજભુખણદાસ. મુ. ખેડા.

આવૃત્તિ ૧ લી. પ્રત ૧૦૦૦ સને ૧૯૧૮.

ગ્વાનમન્દિર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં શંકરરાય અમૃતરાયે છાપ્યું.

સાંકડીશેરી રોડ—અમદાવાદ.

અમુલ્યં પુસ્તકમિદમ્

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાગિદ્ય વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૪૪૮

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ગંધર્વ રૂચ્ય-૨

વિષય કદ, ૧૬૩

શ્રી દ્વારિકેશો જયતિ

શ્રી બાલકૃષ્ણલાલજી પુષ્ટિમાર્ગીય

પુસ્તકાલય-અને પાઠશાળા

મહેસાણા

તરફથી

શ્રી મહાપ્રભુજી કૃત શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાન્તર સાથે

ગ્રન્થરત્નસમુચ્ચયઃ

દ્વિતીયો ભાગઃ

અનુવાદક

હીરાલાલ દુર્ગાશંકર પંડ્યા. મહેસાણા, સોનીવાડો.
દીશાવાળજાર.

વ્યવસ્થાપક અને પ્રકાશક

ગોવિંદલાલ વ્રજભુખાણદાસ. મુ. ખેડા.

આવૃત્તિ ૧ લી.

પ્રત ૧૦૦૦

સને ૧૯૧૮.

જ્ઞાનમંદિર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શંકરરાય અમૃતરાયે છાપ્યું.

સાંકડીશેરી રોડ અમદાવાદ.

અમુલ્યં પુસ્તકમિદમ્

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય ગુજરાતી કોપીરાઈટ-અંશરેતાવના.

આ ગ્રંથમાં શ્રી મહાપ્રભુજી કૃત શોડષ ગ્રંથો છે, કે જેનો પાઠ દરેક વૈષ્ણવોને કરવાની આચાર્યશ્રીની આજ્ઞા છે. તે ગ્રંથોમાંથી શ્રી કૃષ્ણાશ્રય અને ગ્રંથરત્ન પંચકમ્ એવા નામથી બે પુસ્તકો બહાર પાડવામાં આવેલાં છે. અને તે શોડષ ગ્રંથોમાંથી અધુરા રહેલા ગ્રંથોને ગ્રંથરત્નસમુચ્ચય એ નામથી બહાર પાડવાનો હેતુ એ છે કે જે વૈષ્ણવોને શોડષ ગ્રંથોનો પાઠ કરવાનો સમય ન મળતો હોય, તેવા વૈષ્ણવો પણ પોતાના થોડા સમયમાં પણ મથેઅથ પાઠ કરી શકે અને એ ગ્રંથોનો લાભ દરેક વૈષ્ણવો લેશે એનાથીજ હું પોતાને કૃતાર્થ થયો સમજીશ.

હીરાલાલ દુર્ગાશંકર પંડ્યા.

મહેસાણા-સોનીવાડો.

શ્રી સિદ્ધાન્ત મુક્તાવલી.

નત્વા હરિં પ્રવક્ષ્યામિ સ્વાસેદ્વિવિવિશ્વતમ્
કૃષ્ણ સેવા સદા કાર્યા માનસી સા પરામતા ॥ ૧ ॥

નત્વાહરિં પ્રવક્ષ્યામિ સ્વસિદ્ધાન્તવિનિશ્ચિતમ્
કૃષ્ણ સેવા સદા કાર્યા માનસી સા પરામતા ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ

શ્રીહરિ (શ્રીકૃષ્ણને) નમસ્કાર કરીને આપણા સિદ્ધાન્તના નિશ્ચયને કહું છું. સર્વદા શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રની માનસી સેવા કરવી તે શ્રેષ્ઠ છે.

ચેતસ્તત્પ્રવણં સેવા તત્સિદ્ધયૈ તત્તુવિત્તજા
તતઃ સંસારદુઃખસ્ય નિવૃત્તિર્બ્રહ્મબોધનમ્ ॥ ૨ ॥

ચેતસ્તત્પ્રવણં સેવા તત્સિદ્ધયૈ તત્તુવિત્તજા
તતઃ સંસાર દુઃખસ્ય નિવૃત્તિર્બ્રહ્મ બોધનમ્ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ

ચિતની પ્રભુ પરાયણતા તેનું નામ સેવા અને તે સેવાની સિદ્ધિને માટે દેહુથી અને દ્રવ્યથી ભગવદ્ સેવા કરવાથી સંસારના દુઃખોનો નાશ અને પરબ્રહ્મ (શ્રીકૃષ્ણ) ના માહાત્મ્યનું જ્ઞાન થાય છે.

પરંબ્રહ્મ તુ કૃષ્ણોહિ સચ્ચિદાનંદકં બૃહત્
દ્વિરુપં તદ્ધિ સર્વં સ્યાદેકં તસ્માદ્વિલક્ષણમ્ ॥૩॥

અપરં તત્ર પૂર્વસ્મિન્વાદિનો બહુધા જગુઃ
માયિકં સગુણં કાર્યં સ્વતંત્રં ચેતિનૈકધા ॥૪॥

પરં બ્રહ્મતુ કૃષ્ણોહિ સચ્ચિદાનંદકં બૃહત્
દ્વિરુપં તદ્ધિ સર્વં સ્યાદેકં તસ્માદ્વિલક્ષણમ્ ॥ ૩ ॥
અપરં તત્ર પૂર્વસ્મિન્વાદિનો બહુધા જગુઃ
માયિકં સગુણં કાર્યં સ્વતંત્રં ચેતિનૈકધા ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ

પરંબ્રહ્મ તો શ્રીકૃષ્ણજ છે અને અક્ષર બ્રહ્મ થોડા
આનંદવાળું છે તેથી એક જગત્ સ્વરૂપ અને બીજું જગ-
તથી જુદું એમ બે પ્રકારનું માનેલું છે. વિવાદ કરનારાઓ
અક્ષર બ્રહ્મને (જગતને) માયાથી બનેલું, શુણ્ણથી બનેલું,
પરમાણુથી બનેલું અથવા સ્વતંત્ર એમ અનેક રિતે કહે છે.
પરંતુ એક પ્રકારનું નથી.

તદૈવૈતત્પ્રકારેણ ભવતીતિ શ્રુતેર્મતમ્
દ્વિરુપં चापि गंगावत् ज्ञेयं साजलरूपिणि ॥ ५ ॥

માહાત્મ્યસંયુતા નૃણાં સેવતાં ભુક્તિમુક્તિદા
મર્યાદામાર્ગવિધિના તથા બ્રહ્માપિ બુદ્ધ્યતામ્ ॥૬॥

તદૈવૈતપ્રકારેણ ભવતીતિ શ્રુતેર્મતમ્

દ્વિરૂપં આપિ ગંગાવત્ જ્ઞેયં સાજલરૂપિણિ ॥ ૫ ॥

માહાત્મ્યસંયુતા નૃણાં સેવતાં ભુક્તિમુક્તિદા

મર્યાદા માર્ગ વિધિના તથા બ્રહ્માપિ બુદ્ધ્યતામ્ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ

તેજ અક્ષર બ્રહ્મ જગત રૂપ છે એ પ્રમાણે વેદનો
મત છે અને તેમનાં બે સ્વરૂપ પણ ગંગાની માફક આધિ
ભૌતિક અને આધિ દૈવિક એમ બે પ્રકારનું છે એમ જાણવું.
જેવી રિતે ગંગાનું એક સ્વરૂપ જળરૂપ છે અને બીજું પ્ર-
ત્યક્ષ સ્વરૂપ છે તેનું સેવન કરનારા મર્યાદા માર્ગીયોને ભોગ
અને મોક્ષ આપનારૂં થાય છે તે પ્રમાણે અક્ષર બ્રહ્મ પણ
(પ્રત્યક્ષ દૈવિ સ્વરૂપ) મર્યાદા માર્ગીને ભોગ અને મોક્ષ
આપનારૂં થાય છે.

તત્રૈવ દેવતામૂર્તિં ભક્ત્યાયા દ્રશ્યતે ક્વચિત્
ગંગાયાં ચ વિશેષેણ પ્રવાહા ભેદ બુદ્ધયે ॥૭॥

તત્રૈવ દેવતા મૂર્તિં ભક્ત્યાયા દ્રશ્યતે ક્વચિત્

ગંગાયાં ચ વિશેષેણ પ્રવાહા ભેદ બુદ્ધયે ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ

તે બે સ્વરૂપવાળાં ગંગાજી બે મૂર્તિ સ્વરૂપે દેખાય છે તે ભક્તિવડે ઘણું કરીને ગંગાના પ્રવાહમાં અલેદાતા હોય તેવા ભક્તોને પ્રત્યક્ષ દેખાય છે.

**પ્રત્યક્ષા સા ન સર્વેષાં પ્રાકામ્યં સ્યાત્તથા જલે
વિહિતા ચ્ચ ફલાત્તદ્ધિ પ્રતીત્યાપિ વિશિષ્યતે । ૮ ।**

પ્રત્યક્ષા સા ન સર્વેષાં પ્રાકામ્યં સ્યાત્તથા જલે
વિહિતા ચ્ચ ફલાત્તદ્ધિ પ્રતીત્યાપિ વિશિષ્યતે ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ

તે સર્વેને પ્રત્યક્ષ જણાતાં નથી તથા શ્રી ગંગાજીના જળમાં ઉત્તમ કામનાથી સ્નાનાદિ થાય તો શાસ્ત્રમાં કહેલા ફળથી અને પ્રતીતીથી (ભક્તોના અંતઃકરણની ખાતરીથી) પણ ખીન્ન જળ કરતાં શ્રેષ્ઠ છે.

**યથાં જલં તથા સર્વં યથા શક્તા તથા બૃહત્
યથા દેવી તથા કૃષ્ણ સ્તત્રાપ્યેત દિહોચ્યતે । ૯ ।**

યથા જલં તથા સર્વં યથા શક્તા તથા બૃહત્
યથા દેવી તથા કૃષ્ણ સ્તત્રાપ્યેત દિહોચ્યતે ॥ ૯ ॥

ભાવાર્થ

જેવી રીતે ગંગાજીનું જળ પ્રવાહરૂપ છે. તેમ જગત

પણ પ્રવાહરૂપ છે, અને ગંગાજી પાપ નાશ કરવામાં શક્તિ-
માન છે તેમ અક્ષરબ્રહ્મ પણ છે. જેમ ગંગા પૂજનીય છે
તેમ શ્રીકૃષ્ણ (શ્રી પૂર્ણ પુરુષોત્તમ) પણ પૂજનીય છે. તેમાં
પણ આ વિશેષ છે તે આગલા શ્લોકમાં કહે છે.

જગત્તુ ત્રિવિધં પ્રોક્તં બ્રહ્મદિષ્ટ્યાદેવાસ્તતઃ

દેવતારૂપવત્ પ્રોક્તા બ્રહ્મણીઽત્યં હરિર્મતઃ ॥૧૦॥

જગત્તુ ત્રિવિધં પ્રોક્તં બ્રહ્મ વિષ્ણુ શિવાસ્તતઃ

દેવતા રૂપવત્ પ્રોક્તા બ્રહ્મણીત્યં હરિર્મતઃ ॥ ૧૦ ॥

ભાવાર્થ

જગત્ (સત્વાદિ ગુણને લીધે) ત્રણ પ્રકારનું છે તેમાં
બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવને દેવતારૂપ કહેલા છે અને અક્ષર બ્રહ્મમાં
(અક્ષર બ્રહ્મના દેવી સ્વરૂપમાં) શ્રીકૃષ્ણજી સેવવા યોગ્ય
મનાયેલા છે.

કામચારસ્તુ લોકેઽસ્મિન્ બ્રહ્માદિભ્યો ન ચાન્યથા

પરમાનંદરૂપેતુ કૃષ્ણે સ્વાત્મનિ નિશ્ચયઃ ॥ ૧૧ ॥

કામચારસ્તુ લોકે સ્મિન્ બ્રહ્માદિભ્યો ન ચાન્યથા

પરમાનંદરૂપેતુ કૃષ્ણે સ્વાત્મનિ નિશ્ચયઃ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ

આ જગત્માં લૌકિક સુખ તો બ્રહ્મા આદિથી પૂર્ણ

થાય છે બીજી રીતે નહીં પરંતુ પરમાનંદરૂપ શ્રીકૃષ્ણચં-
દ્રનો તો આત્મામાંજ નિશ્ચય થાય છે.

અતસ્તુ બ્રહ્મવાદેન કૃષ્ણે બુદ્ધિર્વિધીયતામ્
આત્મનિ બ્રહ્મરુપે હિ છિદ્રાવ્યોમ્નીવ ચેતનાઃ ॥૧૨॥

અતસ્તુ બ્રહ્મવાદેન કૃષ્ણે બુદ્ધિર્વિધીયતામ્
આત્મનિ બ્રહ્મરુપે હિ છિદ્રાવ્યોમ્નીવ ચેતનાઃ ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ

એટલા માટે સર્વ વસ્તુ બ્રહ્મ છે એમ માની શ્રીકૃષ્ણ
(શ્રી પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ)માં બુદ્ધિને જોડી દો અને બ્રહ્મરૂપ
આત્મામાં આકાશમાં છિદ્રની માફક બુદ્ધિઓ રહેલી છે.

ઉપાધિનાશો વિજ્ઞાને બ્રહ્માત્મત્વાવબોધને
ગંગાતીરે સ્થિતો યદ્વત્ દેવતાં તત્રપશ્યતિ ॥૧૩॥
તથા કૃષ્ણં પરંબ્રહ્મ સ્વસ્મિન્ જ્ઞાની પ્રપશ્યતિ

ઉપાધિ નાશો વિજ્ઞાને બ્રહ્માત્મત્વાવબોધને
ગંગાતીરે સ્થિતો યદ્વત્ દેવતાં તત્ર પશ્યતિ ॥ ૧૩ ॥
તથા કૃષ્ણં પરં બ્રહ્મ સ્વસ્મિન્ જ્ઞાની પ્રપશ્યતિ

ભાવાર્થ

અજ્ઞાન નાશ પામે અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય અને જ-

ગતને પ્રહરૂપ બાણે ત્યારે ગંગાના કાંઠા ઉપર ઉભેલો ભક્ત
ગંગાને જુવે તે પ્રમાણે પ્રભુનો પરમ ભક્ત આત્મામાં પર-
પ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણને જુવે છે.

સંસારી યસ્તુ ભજતે સદુરસ્થો યથા તથા ॥૧૪॥

અપેક્ષિત જલાદીનામ ભાવાત્તત્ર દુઃખ ભાક્

સંસારી યસ્તુ ભજતે સદુરસ્થો યથા તથા ॥ ૧૪ ॥

અપેક્ષિત જલાદી નામ ભાવાત્તત્ર દુઃખ ભાક્

ભાવાર્થ

જેમ ગંગાજીના જળથી દુર રહેલો માણસ જળની
ધમ્જથી દુઃખી થાય છે તેમ ઘરમાં રહેલો ભગવદ્ ભક્ત
ભગવાનના દર્શન વિના દુઃખી થાય છે.

તસ્માચ્છ્રી કૃષ્ણ માર્ગસ્થો વિમુક્તઃ સર્વ લોકતઃ ૧૫

આત્માનંદ સમુદ્રસ્થં કૃષ્ણમેવ વિચિન્તયેત્

તસ્મા ચ્છ્રી કૃષ્ણ માર્ગસ્થો વિમુક્તઃ સર્વ લોકતઃ

આત્માનંદ સમુદ્રસ્થં કૃષ્ણમેવ વિચિન્તયેત્

ભાવાર્થ

એટલા માટે શ્રીકૃષ્ણના માર્ગમાં રહેલો ભક્ત અહંતા
મમતારૂપ સંસારથી મુક્ત થાય છે અને પોતાના આનંદ
સમુદ્રમાં ખીરાજમાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્રને ભજે છે.

લોકાર્થી ચેત્ ભજેત્ કૃષ્ણં ક્ષિપ્તો ભવતિ સર્વથા
ક્ષિપ્તો પિ ચેત્ ભજેત્ કૃષ્ણં લોકો નર્યાતે સર્વથા

લોકાર્થીચેત્ ભજેત્ કૃષ્ણં ક્ષિપ્તો ભવતિ સર્વથા
ક્ષિપ્તો પિ ચેત્ ભજેત્ કૃષ્ણં લોકો નર્યાતે સર્વથા

ભાવાર્થ

લોગની ઇચ્છાથી શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર (શ્રી પૂર્ણપુરુષોત્તમ)
ને ભજે છે તે દુઃખી થાય છે અને દુખી માણસ પણ નિ-
ષ્કામપણાથી શ્રી કૃષ્ણને ભજે છે તેનો સંસાર નાશ પામે
છે. અર્થાત્ જન્મ મરણમાંથી મુક્ત થાય છે.

જ્ઞાનાભાવે પુષ્ટિમાર્ગી તિષ્ઠેત્ પૂજોત્સવાદિષુ
મર્યાદાસ્થસ્તુ ગંગાયાં શ્રીભાગવત તત્પરઃ
અનુગ્રહઃ પુષ્ટિમાર્ગે નિયામક ઇતિ સ્થિતિઃ

જ્ઞાનાભાવે પુષ્ટિમાર્ગી તિષ્ઠેત્ પૂજોત્સવાદિષુ ॥ ૧૭ ॥

મર્યાદાસ્થસ્તુ ગંગાયાં શ્રીભાગવત તત્પરઃ

અનુગ્રહઃ પુષ્ટિમાર્ગે નિયામક ઇતિ સ્થિતિઃ ॥ ૧૮ ॥

ભાવાર્થ

જે વૈષ્ણવને માર્ગીય જ્ઞાન ન હોય તેમણે શ્રીમદ્ ભાગ-
વત્ સાંભળવામાં તત્પર રહેવું તથા ભગવાનની સેવા અને
ઓછવ આદિ કરવાં તથા મર્યાદા માર્ગમાં રહેલા ભક્તોએ

પણ શ્રીમદ્ ભાગવત્ પરાયણ થઈને ગંગાજી ઉપર રહે પ-
રંતુ પુષ્ટિમાર્ગમાં ભગવત્ કૃપા એજ મુખ્ય છે.

**ઉભયોસ્તુ ક્રમેણૈવ પૂર્વોક્તૈવ ફાલિષ્યતિ
જ્ઞાનાધિકો ભક્તિમાર્ગ એવં તસ્માન્નિરૂપિતઃ**

ઉભયોસ્તુ ક્રમેણૈવ પૂર્વોક્તૈવ ફાલિષ્યતિ

જ્ઞાનાધિકો ભક્તિમાર્ગ એવં તસ્માન્નિરૂપિતઃ ॥ ૧૯ ॥

ભાવાર્થ

જ્ઞાની અને ભક્ત એ બન્નેને પહેલાં કરેલી માનસી
સેવા ફળને આપનારી થશે પરંતુ જ્ઞાનીને અક્ષરબ્રહ્મ અને
ભક્તને પરબ્રહ્મ (શ્રી પૂર્ણપુરુષોત્તમ)ની પ્રાપ્તિ થશે એટલા
માટે ભક્તિમાર્ગ જ્ઞાનમાર્ગથી અધિક ગણાયે છે એ પ્રમાણે
નિરૂપણ થયેલું છે.

ભક્ત્યભાવેતુ તીરસ્થો યથા દુષ્ટૈઃ સ્વકર્મભિઃ

અન્યથા ભાવમાપન્નસ્તસ્માત્ સ્થાનાચ્ચ નશ્યતિ ॥ ૨૦ ॥

ભક્ત્યભાવેતુ તીરસ્થો યથા દુષ્ટૈઃ સ્વકર્મભિઃ

અન્યથા ભાવમાપન્નસ્તસ્માત્ સ્થાનાચ્ચ નશ્યતિ ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ

ગંગાના કિનારા ઉપર ઉભો રહેલો માણસ (ગંગાજી)

માં ભકિત ન હોવાથી પોતાના દુષ્ટ કર્મોવડે અન્ય ભાવને
પામી નાશ પામે છે, તેવી રીતે પ્રભુની પાસે રહેતો હોય
છતાં પ્રભુમાં ભકિત ન હોય તો પોતાનાં દુષ્ટ કર્મોને લીધે
પવિત્ર સ્થાનમાંથી છુટી નીચ યોનિમાં પડે છે.

एवं स्वशास्त्रसर्वस्वं मया गुप्तं निरूपितम्
एतद् बुध्वा विमुच्येत पुरुषः सर्वसंशयात् ॥२१॥

એવં સ્વશાસ્ત્રસર્વસ્વં મયા ગુપ્તં નિરૂપિતમ્
એતદ્ બુધ્વા વિમુચ્યેત પુરુષઃ સર્વસંશયાત્ ॥ ૨૧ ॥

ભાવાર્થ

એ પ્રમાણે મેં આપણા શાસ્ત્રનું સઘળું ગુપ્ત જ્ઞાન
કહ્યું એ જ્ઞાનને જાણીને માણસ તમામ સંશયથી મુકાર્ધ
જાય છે.

સમાપ્ત.

સેવાફલ.

સેવાફલ.

યાદ્રશીસેવના પ્રોક્તા તત્સિદ્ધૌ ફલઃ ચ્યતે
 અલૌકિકસ્ય દાનેહિ ચાદ્યઃ સિદ્ધ્યેન્મનોરથઃ
 ફલં વા અધિકારોવા નકાલોત્ર નિયામકઃ ॥ ૧ ॥

યાદ્રશી સેવના પ્રોક્તા તત્સિદ્ધૌ ફલ મુચ્યતે
 અલૌકિકસ્ય દાનેહિ આદ્યઃ સિદ્ધ્યેન્મનોરથઃ
 ફલં વાહ્ય ધિકારોવા નકાલોત્ર નિયામક

ભાવાર્થ

જેવા પ્રકારની મેં સેવા કરી છે તે સિદ્ધ થાય ત્યારે
 તેનું ફળ શું તે કહેવાય છે. જો પ્રભુ કૃપા કરીને અલૌકિક
 સામર્થ્યનું દાન કરે તો પ્રથમ મનોરથ સિદ્ધ થાય અને
 ફળ મળવામાં અને લગવદનુગ્રહનો કાળ નિયામક નથી
 પરંતુ શ્રીકૃષ્ણ (પુર્ણપુરુષોત્તમ) પોતેજ નિયામક છે.

ઉદ્દેગઃ પ્રતિબંધો વા ભોગો વા સ્યાત્તુ બાધકમ્ ॥૨॥

ઉદ્દેગઃ પ્રતિબંધો વા ભોગો વા સ્યાત્તુ બાધકમ્

ભાવાર્થ

ઉદાસિનતા પ્રતિબંધ (વિદ્વ) અને (લૌકિક) ભોગની અભિલાષા એ ત્રણ સેવાના કૃણમાં બાધ કરનારાં છે.

અકર્તવ્યં ભગવતઃ સર્વથા ચેદ્ગતિર્નહિ

યથાવા તત્વ નિર્ધારો વિવેકઃ સાધનં મતમ્ ॥૩॥

અકર્તવ્યં ભગવતઃ સર્વથા ચેદ્ગતિર્નહિ

યથા વા તત્વ નિર્દારો વિવેકઃ સાધનં મતમ્ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ.

પ્રભુને કાર્ય કરવાની મરજી ન હોય તો કંઈ ઉપાય નથી જે પ્રમાણે (માર્ગીય) તત્વ બાણી શકાય તેવો વિવેક રાખવો એજ સાધન છે.

બાધકાનાં પરિત્યાગો ભોગેષ્યેકં તથા પરમ્

નિષ્પ્રત્યુહં મહાભોગઃ પ્રથમે વિશતે સદા ॥ ૪ ॥

બાધકાનાં પરિત્યાગો ભોગેષ્યેકં તથા પરમ્

નિષ્પ્રત્યુહં મહા ભોગઃ પ્રથમે વિશતે સદા ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ.

આગળ કહેલાં (ઉદ્વેગ પ્રતિબંધ અને ભોગ) વગેરે કરવામાં બાધ કરનારાં છે તેનો ત્યાગ કરવો. તેમાં ભોગનો

(લૌકિક લોગ) ત્યાગ કરવો તથા બીજા લૌકિક પ્રતિબંધન (વિદ્ધ) નો ત્યાગ કરવો પરંતુ અલૌકિક (ઇશ્વરકૃત) લોગ અને પ્રતિબંધ ત્યાગ કરીશકાતો નથી તેમ નિર્વિદ્ધ (ક્લૃપ) લોગ તે પ્રથમજ થાય છે.

सविघ्नोल्पो घातकः स्याद् बलादेतौ सदा मतौ
द्वितीये सर्वथा चिंता त्याज्या संसारनिश्चयात् ॥५॥

સવિઘ્નોલ્પો ધ્વાતકઃ સ્યાદ્ બલાદેતૌ સદા મતૌ
દ્વિતીયે સર્વથા ચિંતા ત્યાજ્યા સંસાર નિશ્ચયાત્ ॥૫॥

ભાવાર્થ.

લૌકિક લોગ (સુખ) વિદ્ધવાળુ અને અદ્ય છે તેમજ લૌકિક સુખ અને લૌકિક પ્રતિબંધ બળથી નાશ કરી શકાય છે. અને અલૌકિક (ઇશ્વરકૃત) લોગ અને પ્રતિબંધ (વિદ્ધ) ને માટે સંસારનો નિશ્ચય કરીને તેની ચિંતા ત્યાગ કરવી.

नन्वाद्ये दातृता नास्ति तृतिये बाधकं गृहम्
अवश्यं सदा भाव्या सर्वमन्यन् मनोभ्रमः ॥६॥

નન્વાદ્યે દાતૃતા નાસ્તિ તૃતિયે બાધકં ગૃહં
અવશ્યેયં સદા ભાવ્યા સર્વમન્યન્ મનોભ્રમઃ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ.

પહેલા પ્રતિબંધ (ઉદ્વેગ) માં લગવાનને કૃણ આપ-
વાની ઇચ્છા નથી એમ માનવું કારણકે ચિત્તમાં ઉદ્વેગ થાય
તેને લીધે લગવત્સેવામાં વિશેષ થાય અને તેમાં ચિત્ત લાગે
નહીં તેથી કૃણ મળે નહીં અને ત્રીજો પ્રતિબંધ (લૌકિક
ભોગ) તે ઘરમાં રહીને ભોગવાય છે. માટે ઉદ્વેગ અને બા-
ધકરૂપ (ઘર) નો ત્યાગ કરવો. લગવત્ સેવામાં આવતા
આ પ્રતિબંધો હુમેશાં વિચારવા. આ સિવાય બીજા વિચારો
મનને લમાવનારા છે, મનની બ્રમણ છે.

तदीयैरपि तत्कार्यं पुष्टौ नैव निलिख्येत्
गुणक्षोभेऽपि द्रष्टव्यम् एतदेवेति मेमतिः ॥ ७ ॥

તદીયૈરપિ તત્કાર્યં પુષ્ટૌ નૈવ વિલંબયેત્
ગુણ ક્ષોભેપિ દ્રષ્ટવ્યં એતદેવેતિમેમતિઃ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ.

લગવદીઓએ પણ ઉપર પ્રમાણે કરવું. શુદ્ધ પુષ્ટિ
લક્ષ્મીએ બિલકુલ વિલંબ કરવો નહીં. (માણસમાં રહેલા
સત્વાદિ ગુણમાં ફેરફાર થાય તો પણ એજ વિચારવાનું છે.

कुसृष्टिरत्र वा काचिदुत्पद्येत स वै भ्रमः

કુસૃષ્ટિ રત્ર વા કાચિદુત્પદ્યેત સવૈ ભ્રમઃ

ભાવાર્થ.

અહિં કોઈ પણ જાતના (ખોટા વિચારો) ઉત્પન્ન થાય એટલે (ભગવત પ્રાપ્તિને માટે બીજાં યોગ ધ્યાન કે વ્રતાદિક સાધનોમાં મન દોરાય) તે પણ મનની બ્રાન્તિ છે.
 इति सेवाफलं समाप्तम्.

अथ पञ्च पद्यानि.

श्रीकृष्णरस विक्षिप्त मानसा रतिवर्जितः

अनिर्वृतालोकवेदे ते मुख्याः श्रवणोत्सुकाः ॥१॥

શ્રીકૃષ્ણરસવિક્ષિપ્તમાનસા રતિ વર્જિતા:

અનિર્વૃતા લોક વેદે તે મુખ્યા: શ્રવણોત્સુકા: ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ.

શ્રીકૃષ્ણ (શ્રીપૂર્ણ પુરૂષોત્તમ) માં લક્ષિત રસથી રસિક મન વાળા, ભગવાન્ વિના અન્ય વસ્તુઓ ઉપર પ્રેમ વિનાના શાસ્ત્ર તથા વેદમાં સંતોષ વિનાના એવા જે ભગવત કથા સાંભળવામાં ઉત્કંઠા વાળા છે તે ઉત્તમ વૈષ્ણવો છે ॥ ૧ ॥

विद्विन्न मनसोयेतु भगवत्स्मृति विद्वलाः

अर्थैक निष्ठास्तेऽपि मध्यमाः श्रवणोत्सुकाः ॥२॥

વિદ્વિન્ન મનસોયેતુ ભગવત્ સ્મૃતિ વિદ્વલા:

અર્થેક નિષ્ઠા સ્તેઽપિ મધ્યમા: શ્રવણોત્સુકા: ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ.

લગવાનમાં આસક્ત મનવાળા અને લગવાનના સ્મરણમાં વિહ્વળ મનવાળા અને દ્રવ્યમાં (પૈસો મેળવવામાં) નિષ્ઠાવાળા તે મધ્યમ વૈષ્ણવ છે. ॥ ૨ ॥

નિસ્સંદિગ્ધં કૃષ્ણતત્ત્વં સર્વભાવેન યે વિદુઃ
તત્વાવેશાત્તુ વિકલા નિરોધાદ્વા ન ચાન્યથા ॥૩॥
પૂર્ણ ભાવેન પૂર્ણાર્થાઃ કદાચિન્નતુ સર્વદા
અન્યાસક્તા સ્તુયે કેચિદધમાઃ પરિકીર્તિતાઃ ॥૪॥

નિઃસંદિગ્ધં કૃષ્ણતત્ત્વં સર્વભાવેન યે વિદુઃ
તત્વાવેશાત્તુ વિકલા નિરોધાદ્વા ન ચાન્યથા ॥ ૨ ॥
પૂર્ણ ભાવેન પૂર્ણાર્થાઃ કદાચિન્નતુ સર્વદા
અન્યાસક્તા સ્તુયે કેચિદધમાઃ પરિકીર્તિતાઃ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ.

જે વૈષ્ણવ સર્વ ભાવથી શુદ્ધ એવા શ્રી કૃષ્ણના તત્ત્વને જાણે છે—અને બીજાના કહેવાથી અગર આગ્રહથી વિકળ બુદ્ધિવાળા (અન્યાશ્રય) અને કોઈ વખત પૂર્ણભાવથી પુર્ણ અર્થવાળા અને બીજામાં (લૌકિક પદાર્થોમાં) આસક્તીવાળા છે તેમને અધમ વૈષ્ણવો કહેલા છે. ॥ ૩ ૪ ॥

અનન્યમનસો મર્ત્યા ઉત્તમાઃ શ્રવણાદિષુ
 દેશકાલ દ્રવ્ય કર્તૃ મંત્ર કર્મ પ્રકારતઃ ॥ ૫ ॥

અનન્યમનસો મર્ત્યા ઉત્તમાઃ શ્રવણાદિષુ
 દેશકાલ દ્રવ્ય કર્તૃ મંત્ર કર્મ પ્રકારતઃ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ.

દેશ, કાળ, દ્રવ્ય, કર્તૃ, મંત્ર, કર્મ ઇત્યાદિ પ્રકારથી જે
 શ્રવણાદિ ભક્તિમાં અનન્ય મન વાળા ભગવદ્દીઓ ઉત્તમ
 વૈષ્ણવો છે ॥ ૫ ॥

સમાપ્તોયં ગ્રન્થઃ

અથ અંતઃકરણ પ્રબોધ.

અંતઃકરણ મદ્વાક્યં સાવધાનતયા શ્રુણુ
 કૃષ્ણાત્ પરં નાસ્તિદૈવં વસ્તુતો દોષવર્જિતમ્ ॥૧॥

અંતઃકરણ મદ્વાક્યં સાવધાનતયા શ્રુણુ
 કૃષ્ણાત્ પરં નાસ્તિદૈવં વસ્તુતો દોષ વર્જિતમ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ.

હે અંતઃકરણ (મન) સ્વસ્થ થઈને મારું વચન

સાંભળ અને તે એજ કે શ્રીકૃષ્ણ (શ્રીપૂર્ણ પુરુષોત્તમ) થી
બીજી શુદ્ધ તત્વ નથી.

**चाण्डाली चेद्राजपत्नी जाता राज्ञाच मानिता
कदाचिदयमाने वा मूलतः काक्षति भवेत् ॥ २ ॥**

ચાણ્ડાલી ચેદ્રાજપત્ની જાતા રાજાચ માનિતા
કદાચિદયમાને વા મૂલતઃ કાક્ષતિ ભવેત્ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ.

જો ચંડાળણુ રાજની માનીતી રાણી થાય તેમજ કદાપિ
તેજ ચંડાલણુ મહારાણીપણથી બ્રષ્ઠ થઈ તો તેના રાણી
પણાનામાં શું ખામી પડે છે. તેવી રીતે જીવ દુષ્ટજ છે તેના
ઉપર ભગવદ્ કૃપાથી ભગવાનનો માનીતો થયો અને કદાચ
ભગવાનની અકૃપા થવાથી બીજી કંઈ નુકશાન થતું નથી
(જીવનું વૈષ્ણવત્વ જતું રહેતું નથી.)

**समर्पणादहं पूर्व मुत्तमः किंसदास्थितः
काममाधमता भाव्या पश्चात्तापोयतो भवेत्॥३॥**

સમર્પણાદહં પૂર્વ મુત્તમઃ કિંસદાસ્થિતઃ
કામમાધમતા ભાવ્યા પશ્ચાત્તાપોયતો ભવેત્ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ.

પ્રદ્ધ સમ્બન્ધ કરવા પહેલાં શું હું ઉત્તમ હતો અને હવે મારી શું અધમ અવસ્થા થશે કે જેથી પસ્તાવો થાય ? અર્થાત્ પ્રદ્ધ સમ્બન્ધ કર્યા પછી કૃળમાં વિલંબ થાય તો હું અધમ છું એમ ધારવું નહીં.

**સત્ય સંકલ્પતો વિષ્ણુ નાન્યથાતુ કરિષ્યતિ
આજ્ઞૈવ કાર્યા સતતં સ્વામિ દ્રોહોઽન્યથા ભવેત્ ॥ ૪ ॥**

સત્ય સંકલ્પતો વિષ્ણુ નાન્યથાતુ કરિષ્યતિ
આજ્ઞૈવ કાર્યા સતતં સ્વામિ દ્રોહોઽન્યથા ભવેત્ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ.

ભગવાન્ પોતાના સત્ય સંકલ્પથી વિરૂદ્ધ કંઈ પણ કાર્ય કરશે નહીં. તેમની આજ્ઞા પ્રમાણેજ કરવું અને તેમ ન થાય તો સ્વામિ દ્રોહ કહેવાય

**સેવકસ્યતુ ધર્મોઽયં સ્વામી સ્વસ્ય કારિષ્યતિ
આજ્ઞા પૂર્વેતુ યા જાતા ગંગાસાગરસંગમે ॥ ૫ ॥
યાપિ પશ્ચાન્મધુવને નકૃતં તદ્ દ્વયં મયા
દેહદેશપરિત્યાગ સ્તૃત્વો લોકગોચરઃ ॥ ૬ ॥**

સેવકસ્યતુ ધર્મોયં સ્વામી સ્વસ્ય કરિષ્યતિ
 આજ્ઞા પૂર્વે તુ યા જાતા ગંગાસાગરસંગમૈ ॥ ૫ ॥
 યાપિ પશ્ચાન્મધુવને નકૃતં તદ્ દ્વયં મયા
 દ્વદ્વદશપરિત્યાગ સ્તુતીયો લોકગોચરઃ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ.

સેવકનો (સેવા) એજ ધર્મ સ્વામિ (પ્રભુ) પોતાના
 ભક્તોનાં કાર્ય કરશે. ગંગાસાગર સંગમમાં પ્રભુની પહેલી
 આજ્ઞા થઈ અને બીજી મથુરાજીમાં થઈ તે પ્રમાણે મેં ન
 કશું તેથી જગ પ્રસિદ્ધ એવી સન્યાસ લેવાની આજ્ઞા કરી.

પશ્ચત્તાપઃ કથંતત્ર રેદ્દત્તોયં નચાન્યથા

લૌકિક પ્રભુવત્ કૃષ્ણોન દ્રષ્ટવ્યઃ કથંચન ॥૭॥

પશ્ચાત્તાપઃ; કથંતત્ર સેવકોહં નચાન્યથા

લૌકિક પ્રભુવત્ કૃષ્ણો ન દ્રષ્ટવ્યઃ કથંચન ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ.

હું પ્રભુનો સેવક છું એટલે (સન્યાસની આજ્ઞા થઈ) તો
 પશ્ચાત્તાપ શા માટે કરવો. કારણ કે હું પ્રભુનો સેવક છું.
 બીજો નથી.

શ્રીકૃષ્ણ (શ્રી પૂર્ણ પુરુષોત્તમ) લૌકિક સ્વામિની માફક
 જોવા નહીં.

सर्वं समर्पितं भक्त्या कृतार्थोऽसि सुखी भव

सर्वं समर्पितं ભક્ત્યા કૃતાર્થોઽસિ સુખીભવ

ભક્તિવડે સર્વ પ્રભુને અર્પણ કર્યું છે માટે સુખી થા.

गौढापि दुहिता यद्वत्स्नेहान्न प्रेष्यते वरे

તથા દેહે ન કર્તવ્યં વરસ્તુષ્યતિ નાન્યથા ॥ ૮ ॥

ગૌઢાપિ દુહિતા યદ્વત્સ્નેહાન્ન પ્રેષ્યતે વરે

તથા દેહે ન કર્તવ્યં વરસ્તુષ્યતિ નાન્યથા ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ.

જેવી રીતે માટી ઉમ્મરની થએલી કન્યાને સ્નેહને લીધે સ્વામિને ત્યાં ન મોકલે ત્યાં સુધી સ્વામિ પ્રસન્ન થતો નથી તે પ્રમાણે દેહમાં પ્રેમ રાખી પ્રભુ પાસે ન જ-
જવાથી પ્રભુ પ્રસન્ન થતા નથી.

लाकवच्चेत् स्थिति मेऽस्यात् किंस्यादेति विचारय
અશક્ય હરિરેવાસ્તિ મોહં માગાઃ કથંચન ॥ ૯ ॥

इतिश्री कृष्ण दासस्य वल्लभस्य हितंवचः

चित્તં પ્રતિ યદા કર્ણ્ય ભક્તો નિશ્ચિન્તતાં વ્રજેત્ ॥૧૦॥

લોક વચ્ચે સ્થિતિમે' સ્યાત્ કિંસ્યાદિતિ વિચારય
 અશક્યે હરિ રેવાસ્તિ મોહ' માગાઃ કથંચન ॥ ૬ ॥
 ઇતિ શ્રીકૃષ્ણ દાસસ્ય વલ્લભસ્ય હિતં વચઃ
 ચિત્તં પ્રતિ તદ્વા કણ્ય' ભક્તો નિશ્ચિન્તતાં વ્રજેત ॥૧૦॥
 ભાવાર્થ.

હે અંતઃકરણ લોકની માફક મારી સ્થિતિ હોય તો
 તેનું શું કળ થાય તેનો વિચાર કર આજે જે (કળ
 પ્રાપ્ત થવું અશક્ય છે તેમાં શ્રીહરિ (શ્રીકૃષ્ણ)નું જ શરણ
 છે માટે તું મોહ પામીશ નહીં શ્રી કૃષ્ણ (શ્રી પુરુષોત્તમ)
 ના દાસ શ્રી મહા પ્રભુજીનું હિતવચનો જે સાંભળે છે તે
 વૈષ્ણવ ચિંતા વિનાનો થાય છે)

इति श्री महाप्रभुजी कृतोऽअंतःकरण प्रबोधः समाप्तः

इति श्री दुर्गाशंकरात्मज हीरालाल शर्मणानुवादिकृतो

ग्रंथरत्न समुच्चयः

समाप्तः

તા. ક. આ ગ્રંથમાં કોઈ પણ જગોએ કોઈ પણ જાતનો
 દોષ જોવામાં આવે તો ભગવદીઓ ઉદાર વૃત્તિથી ક્ષમા આપશે.

લિ. હીરાલાલ દુર્ગાશંકર પંડ્યા.

મહેસાણા સોનીવાડો.

વિનંતી.

સર્વે વૈષ્ણવ બંધુઓને વિનંતી કરવામાં આવે છે કે, શ્રી
બાલકૃષ્ણલાલજી પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય પાઠશાળા સ્થાપન થએ એ
વર્ષ થયું છે. તેટલી ટુંક મુદતમાં આ સંસ્થા તરફથી શ્રીકૃષ્ણાશ્રય
અંથરતન પંચક, નામસ્મરણ માલિકા, એવાં લઘુ પુસ્તકો બાહ્ય
પાઠવામાં આવ્યાં છે. તેમાં કાંઈ દોષ હશેજ પણ મહારા વહાલ
વૈષ્ણવો એ દરગુજર કરશે. જેમના તરફથી યોગ્ય આશ્રય મળ્યો હો
મળે છે અને મલશે તેવા પુષ્ટિમાર્ગીયના પ્રેમી-ધર્માભિમાન-ધર્મન
આગ્રહીને ધન્યવાદ ઘટે છે. પ્રોય વૈષ્ણવ બંધુઓ, આ સંસ્થા કોઈન
ઉદ્ધર નિર્વાહ માટે નથી, પણ સ્વધર્મની વૃદ્ધિ, પ્રેમ, જ્ઞાન વિજ્ઞાનનં
દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ થઈ, વળી ભગવદ્ આશ્રય મિલ્લ થઈ અંતે પરલો-
કનું કાર્ય સિદ્ધ થાય એજ ઉદ્દેશ છે. લઘુ પુસ્તકો બાહ્ય પાઠવાનો
ઉદ્દેશ એવો છે કે આ સંસ્થા તરફથી વગર નોંધાવરે નાના છોકરા
તથા નાની બાળાઓનો સંસ્કાર સુધરે અને કુમળા મનમાં તેવા
સંસ્કારના બીજ સુપ્તવાથી આગળ ઉપર તે મોટું વૃક્ષ થાય તેવા ઉદ્દે-
શથી તથા વૈષ્ણવ બંધુઓ તરફથી જેમ જેમ પૈસાનો આશ્રય મળતો
જશે તેમ તેમ આવા ગ્રંથો બાહ્ય પાઠવામાં આવશે તે માટે દરેક
વૈષ્ણવ બંધુએ આ સંસ્થા ઉપર અત્યંત પ્રેમની લાગણી દર્શાવી જેનાથી
બને તેટલી પ્રથમ પૈસાની તે સાથે તનમનથી મદદ કરવીજ જોઈએ
એવી ખાસ વિનંતી છે. જેમ જેમ આશ્રય મલશે તેમ તેમ આ સંસ્થાનો
લાભ ધણા વૈષ્ણવોને મળે તેવી યોજના ચાલુ છે તે ઉપર ખાસ ધ્યાન
આપશો. આજ સુધી જેમણે આશ્રય આપ્યો છે તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે.

શ્રી કૃષ્ણશરણં મમ.

ગોવિંદલાલ પ્રજ્ઞભૂખણદાસ-એડા.

